

EKSPEDYCJA
SIR JOHNA FRANKLINA
NA HMS EREBUS I HMS TERROR
ZAGINIENI I ODNALEZIENI

GILLIAN HUTCHINSON

EKSPEDYCJA
SIR JOHNA FRANKLINA
NA HMS EREBUS I HMS TERROR
ZAGINIENI I ODNALEZIENI

Przekład Janusz Stawiński

Gillian Hutchinson: *Ekspedycja Sir Johna Franklina na HMS „Erebus” i HMS „Terror”.
Zaginieni i odnalezieni*
Tytuł oryginału: *Sir John Franklin's Erebus and Terror Expedition: Lost and Found*
© Gillian Hutchinson, 2017

This translation of Sir John Franklin's Erebus and Terror Expedition: Lost and Found
is published by Wydawnictwo Nautica by arrangement with Bloomsbury Publishing Plc.

Copyright © for this edition by Wydawnictwo Nautica, 2022

Wszystkie prawa zastrzeżone

Wydanie I

Przekład: Janusz Stawiński
Redakcja: *MODESTIA* Rafał Sarna
Korekta: *MODESTIA* Katarzyna Sarna, Rafał Sarna
Przeprojektowanie makiety i skład: Marzena Piłko

ISBN 978-83-66846-22-7
ISBN ebook 978-83-66846-23-4

Druk: Skleniarz
Warszawa 2022

Wydawnictwo Nautica
e-mail: wydawnictwonautica@wydawnictwonautica.pl
www.wydawnictwonautica.pl

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA 6

SŁOWO WSTĘPNE 7

1 Przejście Północno-Zachodnie 8

2 Sir John Franklin 28

3 HMS „Erebus” i HMS „Terror” 40

4 Członkowie ekspedycji sir Johna Franklina na HMS „Erebus” i HMS „Terror” 60

5 Życie ekspedycji 78

6 Poszukiwanie Franklina 98

7 McClintock odkrywa losy ekspedycji Franklina 124

8 Jak doszło do tragedii 138

9 „Erebus” i „Terror” odnalezione 150

10 Odpowiedzi i pytania 166

Inne źródła 171

Źródła ilustracji 172

Indeks 173

PRZEDMOWA

Sir John Franklin wyruszył w 1845 roku na okrętach HMS „Erebus” i HMS „Terror” na wyprawę wzdłuż północnych wybrzeży Ameryki Północnej w poszukiwaniu Przejścia Północno-Zachodniego z Atlantyku na Pacyfik.

Okręty zaginęły w Arktyce, a ich wraki zostały odnalezione dopiero – odpowiednio – w 2014 i 2016 roku.

Ta krótka opowieść rzuca światło na historię ekspedycji Franklina i przedstawia próby, jakie podejmowano, aby odnaleźć załogi obu statków i ustalić, co się z nimi stało. Jednak tajemnica nadal pozostaje niewyjaśniona.

Czy zbadanie wraków pomoże ją rozwiązać?

SŁOWO WSTĘPNE

Dowodzona przez sir Johna Franklina ekspedycja do Arktyki w 1845 roku była największą i najlepiej wyposażoną wyprawą, jaką Wielka Brytania wystąpiła na północ, a jednak zakończyła się tragicznie. Śmierć 129 ludzi była druzgocącym ciosem dla ich rodzin pozostałych w ojczyźnie. To nieszczęście odcisnęło głębokie piętno na wiktoriańskiej wyobraźni, co znalazło wyraz w sztuce, teatrze i muzyce. Co naprawdę się wydarzyło, nadal pozostaje przedmiotem spekulacji.

Przedmioty, które odnaleźli poszukiwacze zaginionej wyprawy, były od lat 50. XIX wieku wystawione w Painted Hall w Greenwich. W 1937 roku przeniesiono je na drugą stronę ulicy do nowo powstałego National Maritime Museum i odtąd stanowią tam ważną część ekspozycji. Jesteśmy wdzięczni Greenwich Hospital, Gell Muniment Trustees, potomkom Leopolda McClintocka i wielu innym za materiały, które nam udostępniłi. Wszystkie te przedmioty pozostają milczącymi świadkami ostatnich dni Franklina i jego załogi.

Odnalezienie – kolejno – HMS „Erebus” i HMS „Terror” to jedno z najbardziej fascynujących odkryć archeologicznych ostatnich lat. Tym, którzy potrafili zlokalizować statki, należą się gratulacje. Dziękujemy Parks Canada za wypożyczenie przedmiotów odzyskanych z wraków oraz rządowi terytorium Nunavut za zgodę na ich przewiezienie do Wielkiej Brytanii na pierwszą wielką wystawę po odnalezieniu okrętów, nazwaną *Death in the Ice. The Shocking Story of Franklin's Expedition*, czynną w Maritime Museum od 14 lipca 2017 do 5 stycznia 2018 roku. Wiele z materiałów wykorzystanych w tej książce wystawiono także w 2018 roku w galerii Polar Worlds w National Maritime Museum. Obecnie ożywa nadzieja, że jest możliwe dogłębniejsze wyjaśnienie tragicznego losu załóg.

Wielką przyjemnością były współpraca z Canadian Museum of History w tworzeniu wystawy *Death in the Ice*, dzielenie się wiedzą i zbiorami. Także Canadian High Commission w Londynie służyła niezawodną pomocą. W dobie, gdy Kanada obchodzi 150. rocznicę konfederacji, cieszymy się, że możemy przez wystawę zademonstrować silne więzi między naszymi dwoma narodami, zarówno w przeszłości, jak i dziś.

Dr Kevin Fewster

Dyrektor Royal Museum Greenwich

ROZDZIAŁ 1

PRZEJŚCIE PÓŁNOCNO-ZACHODNIE

◀ 1.1. Globus (fragment), Malby & Co, 1845

Celem ekspedycji sir Johna Franklina, która wyruszyła na okrętach „Erebus” i „Terror”, było odnalezienie Przejścia Północno-Zachodniego – drogi morskiej z Oceanu Atlantyckiego na Spokojny wzdłuż północnych wybrzeży Ameryki Północnej. Do początków XIX stulecia marynarka brytyjska spenetrowała prawie wszystkie oceany świata i odkrycie Przejścia Północno-Zachodniego było jednym z ostatnich wielkich wyzwań.

Kapitan James Cook próbował podczas swojej trzeciej wyprawy znaleźć Przejście Północno-Zachodnie, wpływając na arktyczne wody z Pacyfiku i żeglując na wschód. Cook został zabity na Hawajach w 1779 roku, w trzecim roku rejsu, a Royal Navy wkrótce całkowicie pochłonęły wojny będące skutkiem amerykańskiej i francuskiej rewolucji. W 1817 roku, niecałe 40 lat po śmierci Cooka, kiedy grenlandzcy wielorybnicy opowiadali, że arktyczne lody stopniały w niezwykłym stopniu, brytyjska Admiralicja postanowiła podjąć poszukiwania przejścia z kilku powodów.

Liczono na to, że podczas krótkiego arktycznego lata z drogi tej będą mogły korzystać statki handlowe lub okręty marynarki, co skróci o całe miesiące żeglugę z Europy do zachodnich wybrzeży Ameryki czy do Chin, prowadzoną normalnie wokół przylądka Horn lub przez Cieśninę Magellana. Sądzono też, że przejście umożliwi szybszy dostęp do nadmorskich terenów rozległego terytorium, którym w imieniu brytyjskiego rządu władała Kompania Zatoki Hudsona (zajmująca się handlem futrami). Innym motywem był prestiż kraju, ponieważ w tym czasie kością w gardle Kompanii Zatoki Hudsona było terytorium Kompanii Rosyjsko-Amerykańskiej (która operowała na Alasce, zanim Rosja sprzedała ją Stanom Zjednoczonym, co stało się jeszcze w XIX wieku), więc Brytania chciała pokazać Rosji, że jest dominującą siłą w tym regionie. Brytania chciała także umocnić swoją reputację światowego lidera w dziedzinie odkryć naukowych i geograficznych.

Zanim sir John Franklin na okrętach „Erebus” i „Terror” wyruszył w 1845 roku w nieznaną, Admiralicja Brytyjska wysłała w ciągu ponad 25 lat szereg ekspedycji z zadaniem zbadania arktycznych wybrzeży i szlaków żeglownych. Marszrutu wypraw eksploracyjnych zładnie już się niemal domykały, tak że Franklin i jego ludzie byli przekonani, iż pozostaje im tylko finalny ruch.

John Franklin uczestniczył w pierwszej z nowej serii arktycznych wypraw badawczych podjętych w 1818 roku. Był dowódcą jednego z okrętów wysłanych w okolice Spitsbergenu, wyspy w północnej Norwegii, i dalej w stronę bieguna północnego, podczas gdy inna ekspedycja pożeglowała na Morze Baffina z zadaniem zbadania szlaków prowadzących na zachód. Wyprawa na Spitsbergen przyniosła

▲ 1.1. Globus,

Malby & Co, 1845

Ten globus, który miał uwzględnić „wszystkie najnowsze odkrycia geograficzne”, został zaprezentowany 1 czerwca 1845 roku, niecałe dwa tygodnie po wyruszeniu w morze wyprawy sir Johna Franklina. Niezbadane obszary wydawały się wolne od przeszkód, sprawiając wrażenie, że pokonanie Przejścia Północno-Zachodniego będzie proste. Dopiero w zestawieniu z obrazem satelitarnym tego rejonu (na sąsiedniej stronie) widać, czego jeszcze nie wiedzano w tamtych czasach.